

Takáts Péter

A modern pénz- és bankrendszer valódi természetéről

*Senki sem lehet jobban rabszolga,
mint az, akivel elhítetik, hogy szabad.
J.W.Goethe*

Sok-sok évvel ezelőtt olvastam először Henry Fordnak azt a mondását, mely szerint „*éppen elég, hogy az emberek nem értik országunk bank és pénzügyi rendszerét, mert ha megértenék, akkor biztos vagyok benne, hogy már a holnapi reggel előtt kitörne a forradalom*”. Ez, a sok helyen idézett és olvasott gondolat, mindig is a fejemben maradt és gyakran próbálkoztam meg azzal, hogy legalább én személyesen próbáljak egy fajta megértésre jutni, a modern világ pénzügyi és banki rendszerével kapcsolatban. Nem könnyű feladat, mert ez a mai pénzrendszer értelmetlenül és fölöslegesen bonyolult. Így aztán nem csoda hogy szinte senki sem érti, így sokan még azok sem, akik létrehozták, és benne dolgoznak, vagy tanítják annak működését. De ugyanakkor lehet, hogy ez is egy célja, hiszen egy bonyolult és értelmetlen rendszert sokkal nehezebb kiismerni és megérteni, mint egy egyszerűt és átláthatót. Ebben a nehéz helyzetben és éppen ezért arra hívom a kedves olvasót, hogy tegyünk egy kísérletet a megértésre. Ennek a kísérletnek nem az a célja, hogy a modern kori pénzügyi- és bankrendszer részletes és mélyreható elemzését adja, hanem sokkal inkább az, hogy kiemeljen egy-két olyan fontos elemet és részletet, melyek döntő befolyással vannak ezen rendszer működésére és a ma megtapasztalható jelenségekre és ezáltal segítenek az alapelvek és a működési mechanizmus megértésében. Abban, amit Henry Ford fenn idézett gondolatában hiányolt kortársaiból, és aminek mára már minden ember képességének kellene lennie.

Melyek az alapjai ennek a modern pénzrendszernek? Először is ennek a modern pénzrendszernek több főszereplője van: ott vannak a bankok, a központi bank, és a kereskedelmi bankok, aztán ott vannak az emberek, akik mint magánemberek és háztartások, vagy mint vállalkozók vesznek részt a pénzügyi és gazdasági folyamatokban, és persze ott van még az állam is, akit ma ennek a rendszernek, mint egy negyedik szereplőjét tekinthetjük. Alapjaiban, a szereplők kapcsolatát tekintve, a rendszer kétlépcsős: a központi bank a kereskedelmi bankokkal van kapcsolatban, míg az emberek a kereskedelmi bankokkal tarják a kapcsolatot, az állam pedig többnyire mindkettővel. Ebben a két lépcsős rendszerben a pénzkörfolyamat több felé van szakítva. Van ugyanis egy bankközi, egy belső pénzforgalom, a központi bank és a kereskedelmi bankok között, és van két külső pénzkör az emberek és a kereskedelmi bankok között, egy készpénz és egy virtuális-pénz körfolyamat. A belső és a külső körfolyamat lényegében nem keveredik egymással.

A gazdaság pénzellátását biztosító pénzteremtés ebben a modern rendszerben, a közhiedelemtől eltérően, már nem kizárólag a központi bankban történik. A mai rendszerben ugyanis már többszörös pénzteremtés folyik, ami azt jelenti, hogy nem csak a központi bank, hanem a kereskedelmi bankok is teremtenek új pénzt. A pénzrendszernek ez a speciális és a

korábbi rendszerektől lényegesen eltérő vonása rendkívül fontos és ezért úgy gondolom, hogy itt van a lényeg, ez a modern pénz- és bankrendszer megértésének az alapja. Tudatosan beszélek teremtésről és nem pénz kibocsátásról, mert ez a szó jobban kifejezi azt a tényt is, hogy a modern pénzt a semmiből teremtik meg. Fedezete a pénznek csak a rendszer régi, száz évvel ezelőtti működési elvei szerint volt. Annak a pénznek, amit a központi bank ma teremt nincsen semmiféle fedezete, a XXI. században, a virtuális pénz korában, pénzt csupán a nyomdagépek beindítása vagy a számítógépek egy gombjának megnyomása hozza létre. Bármilyen furcsa is, de ma a pénz csupán az állam által hozott törvények által létezik, és az a régi áru vagy nemesfém fedezet, amit ma is sokszor mögötte gondolunk, már nem létezik. Ezt a pénzt, amit ma használunk, angolul *flat money*-nak hívják, ami a virtuális, pénzhelyettesítő elszámoló pénz elnevezése. De a régi pénzrendszer működésének világában élő átlagember a pénz és pénzrendszer ilyen változásait, átváltozásait nem vette észre, az így nem tudatosult benne. Ezért a többség még mindig a múlt század pénzvilágában él, és úgy gondolja, hogy a pénznek ma is van valahol fedezete, pl. arany formájában, egy pánccsaszekrényben, és a központi bank éppen annyi pénzt bocsát ki, amennyi fedezete arra van. De a valóság a XXI. században egészen más, mára a pénzteremtés csak akarat kérdése, mert bárki, akinek a törvények erre lehetőséget biztosítanak, az teremthet pénzt. Így aztán a kereskedelmi bankok által teremtett pénz mennyisége olyan hatalmas lett, hogy aki nem ismeri a pénzügyi világ titkait, szinte el sem akarja hinni. Pedig az Európai Unióban a forgalomban lévő pénz közel 80 %-át a kereskedelmi bankok teremtették, és a Nagy-Britanniában forgalomban lévő pénzmennyiség 95 %-át, az USA-ban a 70 %-át teszi ki a kereskedelmi bankok által teremtett pénz. Ez azt is jelenti, hogy ellentétben közhiedelemmel, pl. Európában, az Európai Központi Bankból csak a fennmaradó 20 % származik.

Ennek felismerése a száz évvel ezelőtti pénzügyi tudatosságban élő ember számára igen megrázó, de ezt felismerést mindjárt követi egy másik felismerés is. Ugyanis ha a központi bank csak ilyen kis mértékben vesz részt a forgalomban lévő pénz megteremtésében, akkor mi a helyzet a központi bankok oly nagyra értékelt és kihangsúlyozott pénzmennyiség szabályozó szerepével? Sajnálattal kell megállapítani, hogy ez a szerep mára már csak egy legenda, egy régi elvárás, mert ez a szerep a XX. század végére gyakorlatilag megszűnt és a folyamatok ellenőrzése és szabályozása kicsúszott a központi bank kezei közül. Így állhatott elő az az érthetetlen és ellenmondásos helyzet, hogy ma a modern gazdaságban, a forgalomban lévő pénz mennyiségét senki sem kontrolálja! A központi banknak mára csupán kevés lehetősége maradt a forgalomban lévő pénz mennyiségének szabályozására: a kamatpolitika és a kötelező tartalékráta rendszere. Viszont ezek komoly beavatkozásra nem adnak lehetőséget, és olyan kevés hatásuk van a kereskedelmi bankok pénzteremtésre, hogy nyugodtan fogalmazhatunk úgy is, hogy a jelenlegi rendszer az egy kézben lévő pénzkibocsátási monopóliumot nem tudja helyettesíteni.

Így állhatott elő az a helyzet, hogy ma a világban az egyetlen és működő pénzmennyiség szabályozó rendszer a kereskedelmi bankok hitelminősítő rendszere, mellyel kiadott hitelek – és így a kibocsátott pénz – mennyiségét szabályozzák. A bankoknak ezen a területen mutatott magatartása azonban teljes mértékben összekapcsolódik a konjunktúra és a tőzsdei viszonyok alakulásával, és ennek következtében a pénzkibocsátásuk is egy teljesen ciklikus folyamattá

válí, ráadásul ciklusaik a tőzsdei ciklusoknak felelnek meg. Ugyanakkor teljes mértékben érthető, hogy a bankoknak ebben a folyamatban mutatott magatartása nincsen semmiféle kapcsolatban a gazdaság egészséges működésével, és az ahhoz szükséges pénz mennyiségével. A bankok csak a maguk egyéni érdekeit képviselik és cselekedeteiket, üzleti döntéseiket kizárólag profitelvárásaikhoz és a maximális biztonság elveihez igazítják.

Így állhatott elő az a fura helyzet, hogy ma a gazdasági és pénzügyi folyamatok tekintetében az egész világ egy vakrepülésben van. Mert ha senki sem gyakorol semmiféle ellenőrzést a forgalomban lévő pénz mennyisége felett, senki sem ellenőrzi a kereskedelmi bankok pénzteremtő tevékenységét, akkor nem létezhet közösségi érdekeket és az embert szolgáló gazdaság szempontjait figyelembe vevő pénzmennyiség politika sem. Ez pedig közvetlenül vezet a pénzügyi és gazdasági rendszer instabilitásához, kríziseihez és betegségeihez, melyeknek egyre súlyosabb társadalmi következményei is vannak. Mindannyian éreztük a saját bőrünkön, hogy ez mennyire így van. Ugyanis egy recessziós helyzetben a bankok nem adnak újabb hiteleket, és ezzel csökken a forgalomban lévő pénz mennyisége, ami természetesen a válság fokozásához vezet, miközben a válságból való kilábaláshoz éppen az ellenkezőjére, újabb hitelek kibocsátására lenne szükség.

Az elmúlt 20 év vakrepülésének két fontos következménye volt. Egyszer a hitelek és a hitelekhez kötött pénzmennyiség hatalmas expanzióját is hozta. Ezt a média és a kormányok gazdaságpolitikai propagandája igyekezett úgy bemutatni, mint a modern gazdasági és a pénzügyi rendszer áldását és a propaganda hatására az emberek lassan kezdték is elfogadni, hogy a hitelek életük mindennapi részévé váltak. Tömegesen és számolatlanul vették fel a hiteleket, amit a bankok propagandája még erősített is. Csak a propaganda egy fontos dologról nem beszélt, arról, hogy a hiteleket vissza is kell fizetni, és a visszafizetésnek ebben a pénzügyi és kamat rendszerben milyen veszélyei vannak. Mert ha hitelről beszélünk, akkor meg kell említeni ennek az áldásként beállított lehetőségnek a másik oldalát, az eladósodás kérdését is. Hiszen az óriási kínálat következtében könnyen és gyorsan felvett hitelek a mérlegek egyik oldalán, az aktívák oldalán, mint pozitív, a gazdasági növekedést támogató tételek jelentek meg, de ami a mérleg egyik oldalán hitelpénz, az a mérleg másik oldalán, a passzívák oldalán, adósságpénz. Így aztán megjelent a hitelek mára már mindenki által megismert következménye: az adósság. Miután a bankok könnyen és szinte ellenőrizetlenül teremtettek pénzt, és ezt a könnyen teremtett pénzt aztán könnyen ki is adták hitelként, az adósság állomány az elmúlt évtizedekben folyamatosan növekedett, és mára már olyan mértékűvé vált, hogy a szakemberek egyszerűen csak adóssághegyekről beszélnek. Hegyekről, melyek lassan maguk alá temetnek mindent és mindenkit: embereket, vállalkozásokat és bankokat egyaránt. Persze az adóssághegyek kialakulásáért nem csak a korlátlanul felvehető hitelek hibáztathatóak, mert ebben jelentős mértékben közrejátszott a modern kamatrendszer is. Jól ismerjük ezt a hatást Magyarországon is, hiszen ha ma valaki egy autóra felvesz 1 millió forint hitelt, akkor öt éves futamidő alatt gyakorlatilag 2 milliót fizet vissza. De nem sokkal jobb az ingatlanokkal kapcsolatban felvett hitelek helyzete sem, hiszen egy 10 milliós ingatlanhitel 15-20 év alatt kb. 25-30 milliójába kerül a hitelfelvevőnek.

A vakrepülés másik következménye az volt, hogy hatalmas mennyiségű pénz maradt szabadon, amit a fenti módon, hitelek formájában már nem lehetett kihelyezni a termelésbe, a

valódi gazdasági folyamatokba. Ezért aztán egy új módot kerestek és találtak ennek a pénznek a hasznosítására, jövedelmező megforgatására, és a '80-as évek második felétől kezdődően egyre növekvő mértékben pénzügyi manipulációkra és spekulációkra használták. Ez a spekulatív befektetési forma napjainkra egyre jobban uralkodóvá vált, és a pénz csinál pénzt spekulatív folyamatok nyeresége olyan mértékben növekedett, ami sokszorosan meghaladta a reálgazdasági folyamatok egyébként szerény nyereségét. Ennek az egyébként igen nagy nyereségnek, amit ez a spekulatív szektor az elmúlt két évtizedben befektetéseivel realizálni tudott, egy egyszerű oka van. Ebben az időszakban valójában egymást gerjesztő pénzügyi befektetések sorozatát láthatjuk a nyersanyag piacon, az ingatlan piacon, a pénzügyi alapoknál, és az egyéb pénzügyi konstrukciók esetében, melyek célja semmi más, mint az árak felhajtása. Az egyes „termékek” árának emelkedését aztán a tőzsde mindig ujjongással fogadta, és mint egy áldást tekintette, mert nem csak a tőzsde-index emelkedett, hanem igen nagy hasznot hozott a spekuláló befektetőnek is. Közben senki sem figyelmeztette a világot arra, hogy a valóságban egy egyszerű ár-inflációról van csak szó, a sok siker történet nem más, mint egy halom spekulációs buborék. Ezek pedig annál veszélyesebbek az emberre és a társadalomra, minél tovább és nagyobbra engedjük felfújni őket. És ahogyan azt a XXI. század első éveiben mindenkinek meg kellett tapasztalnia, bizony túl sokáig és túl nagyra engedték felfújni őket.

Így következett be az a helyzet, hogy az embereket pénzügyi tudatosságuk hiányaira a válság figyelmeztette, igen drasztikusan. A válság következtében, 2007-2009 között, az aktívák értéke hihetetlen mértékben csökkent. Simon Cox 'The Long Klimb, Special Report on the World Economy' (2009) című tanulmánya szerint, a fenti időszakban a részvények értéke az USA-ban 30 ezer milliárd dollárral, az ingatlanok értéke pedig 11 ezer milliárd dollárral lett kevesebb, és az amerikai családok vagyonuk 23 %-át elvesztették. Eközben a passzívák oldalán a felvett hitelek értéke egy cseppet sem változott! *(A fentiek közül a 30.000 milliárd dollár cca. 5.400.000 milliárd forintnak felel meg. Mivel a 2011 évi magyar költségvetés bevételi főösszege 13.151 milliárd forint, így csak ez a „rész-veszteség” a magyar költségvetés főösszegének több mint 400 szorosa.)* Vagyis ma világszerte vállalkozók és családok ülnek hatalmas hitelhegyeik csúcsán és szép lassan be kell látniuk, hogy megmaradt vagyonukhoz képest egy kicsit „túladosodtak”. Más szavakkal kifejezve az emberek nagy része egy olyan adósság csapdába került, amiből nincs kiút, mert sem vagyonuk, sem pedig jövedelmük nem teszi lehetővé a felvett hitelek visszafizetését. Persze a válság hatására nem csak az embereknél és a vállalkozásoknál jelentek meg hatalmas aktív oldali vagyonvesztések, hanem a bankoknál is. Ezek olyan nagyok voltak, hogy akár az egész bankrendszert képesek lettek volna romokba dönteni, és ezáltal még azokat is tönkretenni, akik valamilyen szerencse folytán eddig még megmenekültek a válság káros hatásaitól. Bár ilyenek az idő előre haladtával egyre kevesebben vannak. Eddig eljutva az ember talán kezdi megérteni Henry Ford gondolatait, de még mindig nem értünk el a lényeghez.

Ugyanis a fenn bemutatott rendszer lényege egy eddig még nem érintett aspektusban van. A kereskedelmi bankok pénzteremtő hitelkibocsátásának növekedésével és általánossá válásával együtt ugyanis nem csak a családok és a vállalkozások eladósodása növekedett hihetetlen mértékben, hanem az államoké is. Az 1970-80-as évektől kezdődően azt látjuk, hogy a

legnagyobb adósok az államok kezdenek lenni. Ennek a folyamatnak pedig több oka is van. Az egyik az, hogy az államok – itt most nem tárgyalandó okokból kifolyólag – költségvetésük tervezésénél mindig a józanésszel és a gazdasági vállalkozásoknál megszokott elvekkel ellentétesen járnak el. Egyrészt mindig többet költenek, mint amit bevételeik megengedtek volna, ugyanis az állami költségvetéseket folyamatosan deficitésre tervezik, másrészt soha nem készítének éves beszámolót és mérleget gazdálkodásukról, ahogyan azt a gazdasági vállalkozásoktól, igen helyesen, megkövetelik.

Ennél a pontnál az emberben megint felmerül egy kérdés. Hogyan lehetséges az, hogy tudós közgazdászok és felelős politikusok úgy gondolják, hogy létezik egy olyan emberi közösség, amelyik fennmaradhat, és sikerrel működhet akkor is, ha folyamatosan veszteséges? Hogyan lehetséges, hogy az Európai Unió $-3,0\%$ -ban határozza meg a költségvetés egyenlegét és nem $+0,5\%$ vagy $+1,0\%$ -ban? Hiszen minden ember tudja, hogy csak azok a közösségek egészségesek, melyek mérlege pozitív, és azok, melyek negatív mérleggel élnek és dolgoznak, bizony betegek. Sőt, ha ez tartós, akkor halálra vannak ítélve és csak a felszámolás vár rájuk. Lehetséges, hogy ezt a politikusok nem tudják? De akkor a közgazdászok miért nem figyelmeztetik őket? Miért nem jelzik, hogy ebből baj lesz, hogy egy államnak is úgy kellene gazdálkodnia, mint egy felelős vállalkozásnak, azaz pozitív eredménnyel. Vagyis a mérlegének, ha lenne ilyen, szufficitesnek kellene lennie. Persze ha a megértésben eddig már eljutottunk, akkor sejtjük, hogy ennek is, mint minden eddig megismert dolognak ebben a rendszerben – bármennyire ellentétes is az a felelős gazdálkodás és józan ész elveivel – megvan a maga jól meghatározható oka. És a válasz megdöbbenően egyszerű: ugyanis ha egy állam jól gazdálkodik és költségvetése nem veszteséges, akkor nincsen hitelre szüksége. Sőt, még addig felvett hiteleit is visszafizeti! Ez pedig ennek a rendszernek az alapjait rengeti meg.

Ezt, az józan emberek és felelős vállalkozások világában egyébként tarthatatlan és meglehetősen fura eljárást és a hitelezésre épülő gazdaság fennmaradását tovább erősítette az, hogy egy államnak – bármilyen pénzügyi helyzetben is van – minden bank mindig örömmel ad kölcsönt. Hiszen egy bank szempontjából az állam a legjobb adós, az állam rendelkezik a legjobb bonitással, mert övé az adók begyűjtésének joga, az a hatalom, amivel az állampolgároktól pénzt szedhet be. És egy állam soha nem megy csődbe, egyetlen országban sincsenek az állam pénzügyi felszámolásával kapcsolatos rendelkezések, melyek a vállalkozások világában teljesen természetesek. Ez a helyzet a bankok számára egyrészt igen nagy kísértést, másrészt hatalmas hitel kihelyezési lehetőséget is jelentett, miközben nagyban elősegítette azt is, hogy az államok ne törődjenek a felelős gazdálkodás alapelveivel, és a túlköltekezésből adódó problémákkal, hanem az állami költségvetés hiányát egyszerűen a pénzpiacokról, a kereskedelmi bankok által teremtett pénzből finanszírozzák. Így állhatott elő az a helyzet, hogy miközben a vállalkozások a kereskedelmi bankoktól, a hitelminősítő eljárások eredményére hivatkozva, sorra csak az elutasítást kapták, addig a sokkal rosszabb helyzetben lévő államok számolatlanul kapták a hiteleket.

Ezzel elérkeztünk a lényeghez. Mert miközben az országok többsége, korábbi rossz tapasztalatokra hivatkozva, lemondott a központi bank állami felügyeletének jogáról, és ezáltal a kontrolálatlan állami pénzkibocsátás lehetőségéről, eközben a kereskedelmi bankok

pénzteremtése segítségével ezek a kormányok mégis szinte korlátlan mértékben juthatnak hozzá hitelekhez. Vagyis cseberből vederbe kerültünk, mert ebben a rendszerben egy állam – akinek mindig van hitele – a kereskedelmi bankoktól mindig annyi hitelt kap, amennyire éppen szüksége van. Sőt nagy valószínűséggel azt is kijelenthetem, hogy ebben a rendszerben egy állam akár még több pénzhez is juthat, mint amennyit egy állami ellenőrzésű központi bankban magának esetleg kinyomtatna.

Eközben az államok a hiányok fedezetére felvett kölcsönök kamataként hatalmas összegeket fizetnek ki a kereskedelmi bankoknak, amit persze az adófizetőktől kell beszedniük. Ha jól átgondoljuk ezt a folyamatot, akkor rögtön felmerül az emberben egy újabb kérdés, miért is kell ezt a hatalmas összeget kamatként kifizetni? Nem lenne esetleg lehetőség arra, hogy legalább ezt a kiadást megspóroljuk az adófizetőknek? Erre a jogos kérdésre a válasz megint egyszerű és rövid: de igen, meg lehetne spórolni ezt a kiadást. Hiszen a jelen rendszerben az állam egy adott összegű hiány pótlására nem pénzt, hanem kötvényt nyomtat, és annak fejében a piacról kapja meg a hiányzó pénzt. E két megoldás abban teljesen azonos, hogy a pénzmennyiség mindkét esetben a hiány értékének megfelelő mennyiséggel nőni fog, a különbség csupán annyi, hogy az utóbbi megoldás után kamatot kell fizetni. Abban az esetben, ha az állam élne pénzteremtési jogával és a pénzt nem a kereskedelmi bankok, hanem pl. egy az államtól független, de egy adott régió gazdaságáért valódi felelősséget érző közhivatal teremtené meg a semmiből, azaz egy „új központi bank” bocsátaná ki, akkor természetesen senkinek sem kellene kamatot fizetni. Hiszen a semmiből megteremtett pénzért egyetlen józanul gondolkodó embernek sem jutna eszébe kamatot kérni! Persze egy egészségesen működő pénzügyi és gazdasági rendszerben. Csakhogy ez a mai sajnos nem az.

Az eddigiek alapján látjuk, hogy ez a modern pénzrendszer teljesen diszfunkcionális és értelmetlen, legalábbis az állampolgárok és az állam szemszögéből nézve az. Olyan régi és ma már meghaladott elvek alapján igyekeznek működését magyarázni, mintha még mindig azok a régi szabályok lennének érvényesek, amikor a hitelbe kihelyezett pénzek a bankban elhelyezett pénzbetétekből származtak. De a felvázolt helyzet és a valóságnak hamis, nem hiteles módon történő bemutatása valakinek mégis csak kedvez. Igen ez a rendszer a bankoknak kedvez, miközben társadalmi szinten hatalmas károkat okoz és egy olyan „bűvös kört” hoz létre, amiben a helyzet ráadásul napról napra romlik. Az állampolgárok egyre kevésbé bírják elviselni az állam felelőtlen költségvetési politikája nyomán keletkező magas adóterheket, ezért már a legjobb adófizetési morállal rendelkező országokban sem akarják befizetni a magas adókat, melyek a bankoktól felvett hitelek egyre csak növekvő kamatterheit is tartalmazzák. Ennek egyenes következménye, hogy világszerte rohamos mértékben nő a feketegazdaság aránya. Ez persze tovább növeli az állami költségvetés hiányát, ami újabb hitelfelvételekhez vezet, és mára már az előző hiteleket is csak újabb hitelek felvételéből tudják az államok törleszteni, persze az előzőeknél valamivel magasabb kamatokkal. Ezzel a kör bezárult, az adósságcsapda ajtaja örökre ránk csapódott.

Ezt látva felmerül az emberben a kérdés, hogy miért jutottunk idáig? A politikusok miért hagyták és hagyják ezt? Ennek a kérdésnek a megválaszolása hosszú elemzéseket kívánna, ezért itt most elégedjünk meg annyival, hogy ez a pénzügyi és bankrendszer, éppen a hibáival és értelmetlen működésével segített a XX. századi politikus elitnek hatalmát megtartani. A

mai napig ez a többszörös pénzteremtés tette lehetővé, hogy a jelenlegi politikai elit, a világ szinte valamennyi országában, hatalmon tudjon maradni. Mindezt persze hamis pénzügyi fogalmak és dogmákká silányított közgazdasági gondolatok mögé próbálják elrejtetni, olyan megkérdőjelezhetetlenek és „örök érvényűnek” beállított hazugságok mögé, amelyekkel kapcsolatban nem lehet sem vitát kezdeményezni, sem kérdéseket feltenni. Ilyen hamis dogmák pl. a jegybanki függetlenség, a piac és a vállalkozás szabadsága, vagy a piac szabályozó szerepe, hogy csak néhányat említsek. Ezeket a dogmákat aztán törvényekbe foglalták, és ezek ellen nem lehet sem fellépni, sem harcolni. Így aztán még azon politikusok keze is meg van kötve, akik megértették a rendszer lényegét, és ezért országukkal ki akarnának lépni ebből a bűvös körből, hogy állampolgáraikat mentesítsék a rendszer által okozott károk alól. Ezeknek a politikusoknak sajnos nem csak a kezük van megkötve, hanem minden lépésüket a média átkozódása is kíséri.

De van mit takargatni és az emberek elől elfedni, ugyanis az emberek tudatossága a pénzügyi kérdésekben rohamosan nő. Ebben a válság kétszeresen is segített. Egyrészt egy válságban az emberek elkezdnek gondolkodni, hogy miért is jutottunk ide, ami a tudatosságuk növekedéséhez vezet és így igen megnehezíti a hatalmon lévők számára a változatlan formában történő hatalomgyakorlást és ugyanakkor ez a válság teljesen kendőzetlenül megmutatta a pénz és banki világ valódi arcát. A XXI. század első nagy pénzügyi és gazdasági válsága és az annak megoldására kidolgozott valamennyi mentőcsomag mindenki számára világossá tette, hogy milyen is ez a rendszer. Nem hiszem, hogy sok olyan embert találni, aki szerint az, ahogyan a bankok, ezekben a spekulatív ügyletekben, eljárak az helyes és felelősségtejes volt. De a bankok kivételével, nem hiszem, hogy találunk olyan embert, aki szerint azok az intézkedések, melyekkel a kormányok a bankokat 2007 és 2008-ban megmentették, és a válságot kezelni próbálták, igazságosak és jogosak. Persze, ha egy ilyen hatalmas katasztrófa történik, akkor a kormányok mindig kényszerítve érzik magukat arra, hogy a bankokat megmentésük, hiszen ezek csődjé az egész gazdaságot magával ránthatja. Ez az egyébként igaz állítás, aztán jó lehetőségként szolgált a mentőcsomagok valódi lényegének elrejtésére.

Azok az intézkedések ugyanis melyeket az államok bevezettek, szinte kivétel nélkül a veszteség társadalmiasítását és a nyereség privatizálását jelentették, és egyidejűleg az államadósság további elképesztő mértékű megnövekedését hozták. Miközben az intézkedések és – ebből fakadóan – az államadósság hatalmas mértékű növekedése az embereknek már-már elviselhetetlen egzisztenciális problémákat okoz, az egyre nagyobb adóterhek következtében, addig a bankok kétszeresen is jól jártak. Egyszer, mert közpénzen mentették meg őket, másrészt, mert újabb megteremtett pénzeket tudtak egy „jó adóshoz” hitelek formájában kihelyezni. Ez is jól mutatja a politikai elit és a pénzügyi, banki szféra valószínű összefonódását és közös érdekeltségét.

Miközben az az állam, amelyik a társadalomban keletkező nyereséget privatizálja és a veszteséget az állampolgáira hárítja, az olyan, mint egy vadkapitalista, és aki így viselkedik, az semmilyen körülmények között sem felel meg sem a demokratikus kormányzás elvárásainak, sem pedig a választópolgárokkal szembeni felelősségvállalás minimális igényeinek. Ráadásul, ha egy állam egy fontos állami monopóliumot, azaz a pénzkibocsátás

monopóliumát, egyszerűen és minden parlamenti ellenőrzés egyidejű bevezetése nélkül, csak úgy kienged a kezéből, és mint az láttuk, tulajdonképpen magánvállalkozásoknak engedi azt át, akkor ez már önmagában felveti a jogszerűség és az összefonódás kérdését.

Persze ez egy hatalmas üzlet, amiből a kereskedelmi bankok igen jól élnek és nagyon sokat keresnek rajta. A svájci INWO kutatócsoport számításai szerint 2008-ban csak a német bankoknak, az általuk teremtett pénzek kihelyezéséből, 16-23 milliárd Euró közötti extra nyereségük keletkezett. *(Ez az összeg átlagos árfolyamon számolva 4.000 – 6.000 milliárd forintnak felel meg, amit akkor tudunk igazán értékelni, ha összevetjük azzal, hogy pl. a 2011 évi magyar költségvetésben az államháztartás hiányát (!) 799 milliárd forintra tervezik.)* Ha egyetlen ország bankjainak a nyeresége ilyen hatalmas volt, akkor könnyen el tudjuk képzelni, hogy ez az egész világot átható rendszer milyen óriási nyereséget hozhat, és ebből érezhetjük azt is, hogy miért ragaszkodnak fennmaradásához és védik ennyire azt a bankok és a pénzügyi körök.

Amikor az ember a rendszer megértésében idáig eljut, megint újabb kérdések merülnek fel. Valóban a kereskedelmi bankokat illeti meg ez a hatalmas extra nyereség? A pénzteremtés nyereségnek nem a közösséget kellene inkább gazdagítania? A válasz persze most is egyértelmű és egyszerű, mert egy egészségesen működő gazdasági és pénzügyi rendszerben a pénzteremtés nyereségének, ha van ilyen, bizony a közösség javát kell szolgálnia. De mindaddig, amíg a pénzteremtést a hitelezéstől nem tudjuk elválasztani, amíg az államok az állami monopóliumokat nem veszik ismét saját kezükbe, hogy azt országuk és az állampolgárok javára használják, addig javulásra nem számíthatunk. Sőt, ez a beteg rendszer nem képes egy egészségesen működő pénzügyi és gazdasági rendszernek még az alapjait sem megteremteni, mert a pénzteremtéssel való üzletelés csak a közösség kárára tud lenni, javára soha. Tehát égető szükség van arra, hogy a szabad pénzteremtés következtében előállt helyzet miatt egy az ember és az emberi közösségek érdekeit szem előtt tartó ellenőrzése legyen a pénzteremtésnek, és egyértelműen megfogalmazzuk, hogy milyen célokból lehet pénzt teremteni, és kinek a javára lehet ezt a lehetőséget használni.

A fentiek alapján azt látjuk, hogy a jelen pénzügyi rendszer magában hordozza a válság magját, és csak az összeomlás felé vezet. De amíg az ember tudatosságával nem képes átfogni és megérteni a világban zajló pénzügyi és banki folyamatokat, addig ez az áldatlan helyzet nem is fog megváltozni. Mert a pénzügyi folyamatok az emberek mindenkori tudatosságának leképeződéseként jelennek meg a világban, és minél inkább képessé válunk tudatosságunkkal áthatni és átfogni azokat, annál egyszerűbbek és stabilabbak lesznek. Így már csak egy kérdés van előttünk: milyen új rendszert tudunk most formálódó kulturális kreatív tudatosságunkkal elképzelni és kialakítani, ami ezt a jelenlegit leválthatja és valóban az embert és az emberi közösségek fejlődését szolgálja, egy reményteli jövőt ígérve nyújtva a fiatal generációk számára? Az én számomra pedig erre a kérdésre a válasz egyértelmű, hogy csak az emberből kiinduló és az ember és emberi közösségek működését figyelembe vevő **organikus gazdaság** az egyetlen ismert és a jelenlegit felváltani képes olyan modell, ami a fenti hiányosságokat kiküszöböli, és az elvárásoknak megfelel.

A szerző tanácsadó, szociális vállalkozó, Magyarországi Camphill Egyesület.